

Værfts-Magazinet

Nr. 3

September 2012

11. årgang

Fredriksværn Værfts Venner

Fredriksvern Verfts Venner

Innhold:

- Forsidebilde: Forsvarets stabsmusikkorps på Fredriksvern verft
22. juni 2012. Foto: Erling Halvorsen
- Side 2: Innholdsfortegnelse og FVV formålsparagraf
- Side 3: Formanden har ordet og Redaksjonelt
- Side 4-5: 22.juni 2012 – en dag å minnes på Fredriksvern verft
- Side 6-7: Talen til Hjørdis Dahle-Hansen vedrørende åpningen
av modellen Fredriksvern verft 1940 – 45
- Side 8: Klart for 3dje året ved PHS, Stavern/Flaggtur
til Karl Johansvern
- Side 9-11: Flaggtur til KarlJohansvern
- Side 12-13: Bilder fra åpningen 22. juni
- Side 14-15: Vernede bygninger på Verftet, Sjaluppskuret
- Side 16: Omvisning i Kommandantboligen
- Side 17-20: Arrestasjon og deportasjon av lærerne, 1942
- Side 21: Klipp fra arkivet
- Side 22: Kommandersersjantrommet,
portrett nr. 11 Harald Løken
- Side 23: 50 års jubileet Befalskolekull 1/62
- Baksiden: Sparebank 1

Våre hjemmesider finner du på
www.fvv.stavern.no
E-post: fvvstavern@hotmail.com

Foreningen – info

Fredriksvern Verfts Venner er en ideell organisasjon som ble stiftet 31 januar 2002. Foreningen skal arbeide for å bevare og forskjønne Fredriksvern verft med Stavern fort og blokkhusene samt å formidle kunnskap om disse nasjonale kulturminners historiske og kulturelle betydning. Videre skal foreningen bidra til at Fredriksvern verft skal være en arena for kulturaktiviteter tilpasset bygningene og områdets historie og særpreg. Som et ledd i informasjonsarbeidet forestår foreningens medlemmer guiding på verftsområdet. Om sommeren er det faste omvisninger flere ganger ukentlig. I tillegg er det mulig å bestille guidede turer for grupper hele året. Henvendelser om dette kan gjøres til venneforeningen direkte, til Larvik turistkontor eller hotell Wassilioff. Venneforeningen står også for driften av Galeimuseet i Galeiskur nr 16. Museet er åpent for publikum i sommerhalvåret, men kan åpnes for omvisning av grupper hele året. Foreningen utgir i tillegg et historisk magasin «Værftsmagazinet» som bringer artikler og bilder knyttet til verftets mangeårige historie som forsvarsanlegg. Medlemskap i foreningen er åpent for alle.

Værfts-Magazinet:

Ansvarlig redaktør:

Jan Olav Eriksen

M: 916 10 785

j-o-erik@online.no

Leder redaksjonskomiteen:

Kjell R. Bugge

P: 33 11 66 18

M: 992 08 711

buggekjell@online.no

Redaksjonsmedarbeider:

Jahn H. Schipsted

P: 33 11 43 95

M: 411 26 513

jahn.schipsted@hotmail.no

Redaksjonsmedarbeider:

Svein Krogstad

M: 907 01 568

svekrogs@online.no

Redaksjonsmedarbeider

Rune Sørli

M: 900 19 145

ru-soerl@online.no

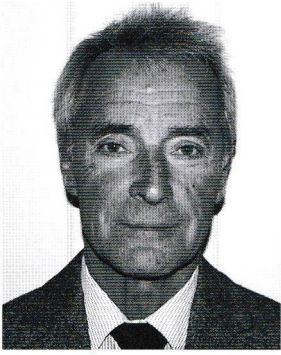
Redaksjonsmedarbeider:

Erling H. Halvorsen

M: 930 92 360

erling.hedly@c2i.net

Formanden har ordet

En sommer er over synger Kjersti Sparboe og hvilken sommer Venneforeningen har hatt. Det er ikke store ord og si at 22. juni med åpningen av Kommandersersjantrommet og Krigstidsmodellen ble en gedigen suksess. Våre gjester har gitt oss begeistrede tilbakemeldinger både skriftlig og

muntlig. Derfor en stor takk til alle som bidro til å gjøre denne dagen til det den ble. Spesielt vil jeg takke Jahn H. Schipsted som prosjektansvarlig for Kommandersersjantrommet, Arne Naper for Krigstidsmodellen og sist men ikke minst Kjell Bugge for regien og alt forarbeid for gjennomføringen av dagen. Publikum har uten unntak likt det de har sett, og historien om Fredriksvern verft har ytterligere blitt anskueliggjort med disse to siste utstillingene. De tørre tall viser at langt over tusen personer har besøkt vårt museum og foreningens utstillinger for øvrig. Nevnes bør også at Arne Naper er i full gang med å lage en modell av Soldathjemmet noe som ytterligere vil berike Krigstidsmodellen og denne perioden i verftets historie.

Åpningen og omvisning i Kommandantboligen ble vellykket, men først etter at Østlandsposten anbefalte den som «dagen anbefaling» for sommergjestene i vårt dis-

trikt. En stor takk til Per Inge Steien og Per Inge Olsen for gjennomføringen av omvisningene i Kommandantboligen.

Antall guide turer har hatt en liten tilbakegang i sommer. For neste år vil vi se litt på hele konseptet, og se om det er noe vi bør forbedre og det er det alltid.

Som nevnt i forrige nummer av Værfts-Magazinet så har vi fått flaggingen for fire nye år. Ny samarbeidsavtale med Nasjonale festningsverk ved Trond Bergan er også inngått. Ingen store endringer fra forrige avtale, og det er vi meget godt fornøyd med.

Parkeringen under Stavernsfestivalen og andre arrangementer samme helgen gav oss en hyggelig skjerv til foreningen. Jeg takker alle som bidro til at vi fikk dette i land. Det samme gjelder vakter og guider på Verftet, og sist men ikke minst alle våre flaggere. Foreningen er helt avhengig av dere alle, så igjen en stor takk. Nye medlemmer har vi også fått takket være enkeltmedlemmers iherdige innsats for å verve nye medlemmer.

Høsten står foran oss med bl a Høstutstillingen i uke 40, da er vi med igjen og håper på mange besøkende. Vi ønsker våre lesere en fin høst.

Hilsen
Jan Olav Eriksen

Redaksjonelt

Kjære leser!

10 år etter at Luftforsvaret forlot Fredriksvern verft 22. juni 2002, blomster aktiviteten på Verftet som aldri før. I dette nummeret vil vi spesielt henlede oppmerksomheten på de artiklene som omhandler åpningen av Kommandersersjantrommet og Krigstidsmodellen, to begivenheter som er med på å underbygge at det er liv laga på Verftet og for vår forening FVV.

Vær også oppmerksom på den helt nødvendige kontingentøkningen vi vil få i 2013. Du finner ytterligere informasjon om dette inne i Magazinet.

De 2 første helgene i oktober er det den tradisjonelle høstutstillingen i Stavern. Aktørene på Fredriksvern verft er selvsagt med og du er hjertelig velkommen til å besøke FVVs' utstillinger i Galeiskur 16 og i Kadettbrakkka.

Sist men ikke minst, vi planlegger ytterligere en utgivelse av Værfts-Magazinet i 2012, og dersom du har noe som du mener kan være av interesse for oss å ha med, så ta kontakt med en i styret eller en i redaksjonen.

Med vennlig hilsen Værft-Magazinets' redaksjonskomité

22. juni 2012 – en dag å minnes på Fredriksvern verft

Tekst: Kjell R. Bugge • Foto: Kari Krogsbøl Kristoffersen

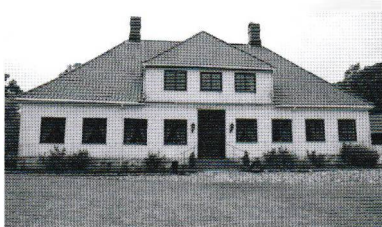
Det er nok ikke så svært mange av våre lesere som minnes 22. juni 2002 med glede. Denne dagen var daværende Generalinspektør for Luftforsvaret, Generalmajor Tomas Colin Archer, på besøk på Verftet for å legge ned Luftforsvarets skolesenter Stavern.

Større grunn er det da til å minnes 22. juni 2012. Da var fylkesmannen i Vestfold, Erling Lae, sammen med flere notabiliteter fra Forsvaret og det sivile samfunn til stede på Verftet for å delta i åpningen av ytterligere to attraksjoner som vil være med på å befeste Fredriksvern verfts plass som en av de mest besøkte turistmålene i Vestfold.

22.juni 2012

Fredriksvern Verfts Venner
har den glede å ønske velkommen
inviterte gjester til åpningen
av
Kommandersersjantrommet
og
Krigstidsmodellen
på Fredriksvern verft

Spådommene var mange og dystre da Luftforsvaret skulle fraflytte Fredriksvern verft sommeren 2002. Forfall og tilgrising var flere av de skremselssenerier som ble framsatt. Men ingen av de dystre spådommene skjedde fylde. Gjennom de siste 10 årene har Verftet blomstret, aktiviteten har økt og det er virkelig «liv i leiren».

Dette var noe av det som styret i Fredriksvern Verfts Venner (FVV) hadde i tankene i en tidlig fase av planleggingen av åpningen av Kommandersersjantrommet og Krigstidsmodellen. Kunne vi knytte disse begivenhetene til markeringen av at det er 10 år siden Luftforsvaret forlot Verftet og at alle dystre spådommer knyttet til dette falt i fisk? Nokså tidlig ble det enighet om at «ja – det må vi få til» og datoen 22. juni ble raskt valgt. Når det var gjort ble det utarbeidet invitasjonslister, musikk måtte vi ha, kjøreplan for arrangementet måtte på plass samt en mengde andre detaljer. Ikke minst været. Det ville jo ikke bli noe særlig til arrangement dersom ikke «Smilehullet» viste seg fra sin beste side. Hvem i styret som hadde ansvaret for denne biten, er vel ikke helt klarlagt, men godt vær fikk vi. Sol fra knallblå himmel og en svak bris. Bedre kunne det ikke bli.

De inviterte gjestene med fylkesmann Erling Lae og Larviks ordfører Rune Høiseth ankom Kommandantboligen kl 0930. Her ble de tatt imot av lederen i FVV, Jan Olav Eriksen, før deretter å bli servert en enkel forfriskning før de fikk presentert dagens program.

Når man har så celebre gjester som blant andre fylkesmann, ordfører, Sjefen for Forsvarets avdeling for Kultur og tradisjon, Direktøren for Forsvarsmuseet samt representanter fra våre sponsorer som sørget for at Kommandersersjantrommet og Krigstidsmodellen kom på plass, så var det helt naturlig å begynne med en omvisning og orientering på Verftet. Fredriksvern verfts siste kommandant, Per Inge Olsen, holdt de inviterte gjestene i ånde med en fyldig og god redegjørelse.

Kl. 1100 var det så klart for de offisielle åpninger i Kadettbrakkka. Forsvarets stabsmusikk korps kom marsjerende med klingende spill fra Dampskipsbrygga, gjennom Staverns gater, inn Hovedporten og fram til Kadettbrakkka. Gjestene ble så invitert inn i Kadettbrakkka hvor modellen som viser Fredriks-

vern verft i maidagene 1945 (Krigstidsmodellen), er lagt til et rom i tilknytning til Luftforsvarsutstillingen. Fru Hjørdis Dahle-Hansen, som tilbrakte store deler av sin oppvekst og voksne liv inne på Verftet, hadde takket ja da styret i FVV forespurte henne om å foreta den offisielle åpningen av modellen. Med samme kniv som Kong Harald V brukte da han åpnet Fredriksvernmodellen i Galeiskur 16 den 21. januar 2000, skar så Hjørdis over båndet til Krigstidsmodellen og erklærte den for åpnet. Og som bestilt, Stabsmusikken spilte øyeblikkelig opp med «Fredriksvern verfts honnørmarsj». Etter dette ga nestleder i FVV, Erling Halvorsen, en orientering om de enkelte elementene i modellen, før gjestene forflyttet seg til østenden av Kadettbrakka hvor gjenåpningen av Kommandersersjantrommet skulle finne sted. Sjefen for Krigsskolen, oberst Arne Opperud, hadde takket ja til forestå dette, og som seg hør og bør, spilte Stabsmusikken «Krigsskolens honnørmarsj» mens gjestene forflyttet seg til Kommandersersjantrommet. Også her ble «Kongekniven» brukt til å skjære over båndet inn til det nyrestaurerte rommet hvor portretter av daværende Kronprins Olav og flere av kadettene i perioden 1896-1934 på Krigsskolen pryder veggene. Utsmykningen er nå ordentlig beskyttet bak glassvegger. Biografien til den enkelte som er portrettert vises i tilknytning til de enkelte portretter og hele utstillingen er skikkelig belyst. Umiddelbart etter at oberst Opperud hadde gjenåpnet rommet, fikk vi høre Kronprins Olavs honnørmarsj. Før man så beveget seg tilbake til Kommandantboligen, orienterte Jan Olav Eriksen gjestene om det arbeidet som var utført over flere år fra FVV for å få rommet i den stand det nå er.

I et aldeles nydelig sommervær ankom så gjestene Kommandantboligen hvor de ble møtt av to damer

kledd i kostymer fra Tordenskiolds tid. Lettere forfriskninger ble servert og nytt til toner fra Forsvarets stabsmusikk korps som holdt en liten ekstrakonsert på plenen foran Kommandantboligen som avslutning på sitt besøk til Fredriksvern verft. Og mens musikantene forflyttet seg til messa for en god lunsj før turen hjem til Oslo startet, trakk gjestene inn i Kommandantboligen hvor ytterligere informasjon ventet. Før man gikk til bords i Kongesalen orienterte nemlig festningsforvalter Trond Bergan om framtidsplanene for Verftet. Det var tydelig at mange av gjestene var imponert over utviklingen ved Verftet siden 2002, og de ga også uttrykk for at framtiden så meget spennende og interessant ut.

Kjøkkenet ved Justissektorens kurs – og øvings-senter sto for tilberedning og servering av et godt sommermåltid. Lågenlaks med Sandefjordsmør og Brunlanesjordbær med fløte – bedre kan det vel ikke bli. Taler og gave overrekkelser hører en sådan stund til, og vi viser til side 6-7 hvor talen til Hjørdis Dahle-Hansen er gjengitt. I noenlunde rimelig tid før sommerrushet satte inn denne fredagen før St. Hans aften 2012, kunne gjestene forlate Fredriksvern verft forvisset om at her er det «liv laga» både i dag og i framtiden. Styret i venneforeningen pustet ut i forvisning om at man hadde oppfylt et av foreningens formål – formidling av viten og kunnskap om Fredriksvern verft.

Men et skår var det jo selvsagt i gleden. Den person som i mange år har ofret fritid og ressurser på å få Kommandersersjantrommet i den stand det nå er, kunne dessverre ikke være tilstede denne fredagen i juni. Jahn Schipsted hadde foretatt en dobbeltbooking og tilbrakte tiden på ferie i de sydligere egner. Synd han ikke kunne være med nå som hans gode arbeide ble tatt i bruk. Men han kunne feriere med forvisningen om «a job well done».

*Fra åpningen
av krigstidsmodellen
i Kadettbrakka.*

Talen til Hjørdis Dahle-Hansen vedrørende åpningen av modellen Fredriksvern verft 1940 – 45

Hjørdis Dahle Hansen.

La meg først få lov til å takke for at jeg fikk den store gleden å klippe snora i dag. Vi har fått et tilskudd til alle minnene fra dette stedet. Dette stedet vi er så heldige å bo i. Vi er også heldige som har så mange som ofrer tid og krefter på å bevare alle tidsepokene stedet har gjennomgått. Og ikke minst at vi er så rå heldige at vi har en mann som Naper som kan sette planene ut i livet og rødt på grønt vise oss hvordan ting har sett ut. Det er bare imponerende.

Jeg beklager at jeg er nødt til å bruke manuskript, men jeg er så redd for å glemme noen av de fine momentene jeg har tenkt ut, i min alder er det veldig lett og veldig ergerlig å komme på det etterpå og faren for det er stor.

Tida før 1940 har jeg bare enkelte minner fra. Luftvernartilleriet overtok her i 1934 og fra da av hadde far som intendant ansvaret for å ta imot rekruttene til 60 dagers tjeneste. Det skrives så fornøylig om hvordan hans aspiranter skulle fylle noen hundre madrassstrekk av strie med halm til sovesalene. Alt kjøkkenutstyr skulle bæres til 2. etg. i Steinbrakkka. Det var utrolig mye som skulle bæres og det fortelles at hvis ikke guttene hadde begge hender fulle, stakk far et eller annet i handa på dem for å utnytte bærekraften 100%. Jeg tror jeg har arvet noe der. Far bodde og hadde kontor i

Kontorbrakkka, men hver sommer leide vi, mor og vi barna stue og kjøkken hos Oskar Andersen. Han var oppsynsmann i leiren om vinteren. Jeg tror vi var her en 14 dagers tid og koste oss med sol og strand. Det var Stavernsfester den gangen også og det var dans på 5-øringene. Det var gulvene til de store hvite telta. Av og til fikk vi noen øre for å gå alene på Marketenteriet for å kjøpe wienerbrød, det husker jeg som noe spennende.

Men altså; den 3. jan. i 47 kom vi flyttende hit som den første familien til leiren. Oberst Eriksen hadde inntatt Kommandantboligen allerede, men han hadde bare en gammel mor med seg. Far hadde vært pendler en stund, bodde på hybel i Oslo og jobbet både en stund i Oslo og på Skar i Maridalen, men nå ble han regnskapssjef og leirsjef i Stavern og vi skulle vi bli en familie igjen. Vi fikk leilighet i sykehusbrakkka som lå i kommandanthagen, men den ble fort døpt om til Dahlebrakkka. Vi unge, broren min og jeg, syns jo vi hadde kommet til den luksusen. To stuer som hadde vært 6-sengs sykerom, broren min og jeg fikk hvert vårt rom, det var toaletter inne og badekar, selv om det kun var et kar bak en huntonitt plate på skrå i gangen. Under krigen drev far og mor en gård på Nykirke med håndpumpe og ikke avløp og vi hadde utedo langt nede i fjøsgangen så vi var ikke så godt vant. Det skulle mye møbler til all denne plassen så mor fikk gå på lageret etter tyskerne å plukke ut noen småbord og stoler og sånn. Noe har jeg enda.

Det var hester i stallen og mor hadde høner og ender bak Vinkelbrakkka.

Ingen av dere husker vel at vinteren 47 var utrolig kald, isen lå langt ut i Oslofjorden, båter lå innefrosset i Larviks-fjorden og de kjørte med lastebil til Svenner, men så kom våren, jeg var 17 år, sommeren begynte 17. mai, 6 mnd med sol fra skyfri himmel, en leir full av kjekke gutter, rasjoneringa ble lettere, vi levde vel enda i fredsrus og livet var

godt. Det er sånn jeg husker nå i alle fall.

En del restriksjoner hadde vi jo. Det var ikke enkelt å komme hjem etter kl. 21 f.eks, da måtte vakta ut å låse opp og hvis venninnene mine skulle inn, måtte de inn i vakta og skrives opp. Ble vi bedt med en soldat på kantina på Soldathjemmet måtte vi også skrives opp for å sjekkes at vi hadde rent rulleblad. Det var ikke lenge før jeg ble lotte, fikk uniform og fikk være med å koke og servere havresuppe og saft når det var utmarsjer. Jeg husker det var så masse kakerlakker i den gamle mannskapsmessa. Vi måtte passe på alltid å ha lokk på suppekjelen så det ikke ble kjøttsuppe isteden. Vi lærte også plotting så vi følte at vi gjorde noe viktig for landet. Det var høytidelig å være med på bekransning av russergravene på 17. mai.

At vi også fikk servere på 200 års jubileet i 1950 med kronprins Olav tilstede er også et fint minne. Det som har vært så fint med dette oppdraget er at jeg har gått tilbake i minnene fra ungdommens dager. Det er etter hvert ikke så mange å dele dem med. Jeg tenker på far, han var 65 år den gang og for lengst pensjonist og han holdt på at han ville bruke den gamle grønne før krigsuniforma og hvit leirjakke om sommeren. Men på de store dagene så som 17.mai f.eks var det den mørkeblå med røde renner, epåletter og gullband som gjaldt. Så var det en 17. mai han kom inn porten og vakta gjorde ikke tegn til å hilse. «Nå» sa far «skal du ikke hilse? Jammen, jammen sa gutten, Er det nok da.» Han lurte nok på om det skulle full uttrykning til. Kanskje var det en viktig person som kom.

Far var av den gamle skolen, så når vi feiret 17. mai eller nyttårsaften i messa, mente han at det hørte med en tale for dagen og en skål for kongen, men det var nok ikke alltid like populært, for når ingen andre gjorde det, gjorde han det sjøl og jeg hørt de yngre mumle: Skal nå den gammer'n til igjen.

Den gang lå offisersmessa i en av de to tyskerbrakene på plenen der nede. Oberst Eriksen var en meget temperamentsfull herre. Opp som en løve, men ikke sjelden ned som en skinnfell når han fikk tenkt seg om, derfor ble han behandlet med stor respekt. Av den grunn var dette en ordentlig god historie den gangen. En veldig beskjeden og sjenert menig fra Bø i Telemark serverte denne dagen da obersten ba om å få sukker til fruktgrøten. Gutten kom med sukkerkoppen, tredde den forsiktig ned

på bordet og sa: «Du er en ordentlig sukkergris du oberst.» Alt ble stille, ingen turde le, men Eriksen tok det pent.

Noen her husker kanskje Pelle Bjørgan. Jeg husker da han ble degradert. Han hadde blitt tatt ut til et sersjantkurs på noen uker og hadde fått to vinkler på uniforma. Han var forelsket i ei Larviksjente, men de fikk ikke perm for å oppholde seg lokalt så han søkte om perm til Oslo og ble med på hyttetur ute i Brunlanes. Han ble anmeldt, de sa det var en sersjant som ikke ble bedt, og han fikk mange dager i kakebua over vaktstua og en dag jeg kom forbi sto han på trappa og fjernet vinklene fra jakka si. Vi jentene hadde veldig vondt av ham, men han var jo resten av livet i Forsvaret så det gikk bra tilslutt.

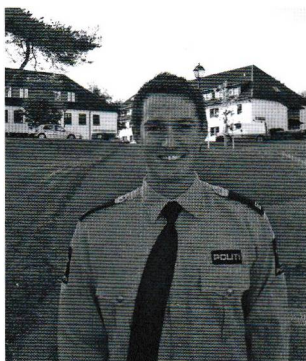
Et minne som ikke var så morsomt. Det var jo enda lite å få kjøpt og det var fortsatt rasjoneringsmerker på tekstiler. Katrine Hansens manufaktur hadde fått inn kjolestoff og jeg fikk et nydelig stoff i grønt med store epleblomster i. Sydame fikk vi og jeg gledet meg til 17. mai i ny kjole. Kan dere tenke dere at to gamle søstre, sikkert over 30 kom i samme epleblomstene.

Jeg fikk et spørsmål om det bodde flere innenfor vollene og det gjorde det riktignok. Det var jo mange gifteferdige unge menn her og krava til husrom var ikke store bare de fikk giftet seg. To små leiligheter ble innredet i Dahlebrakka, skrederen bodde i kontorbrakka, der var det også en ett-roms leilighet på baksida. Vinkelbrakka ble oppbygd etter brannen høsten 45, der var det hybler, men der var ektepar som bodde. På Soldathjemmet var det i alle fall 5 leiligheter. Etter hvert ble det oppført 3 brakker på Kaken med to- og tre-roms leiligheter med bad og toalett, det var jo som å komme til himmelen. Far jobbet forøvrig som leirsjef i Stavern for Distriktsingeniøren i Horten til han var 75 år.

Jeg har jo mange flere minner, men dem tror jeg vil ha for meg sjøl så, igjen takk for tilliten og takk.

Erling Krum klar for sitt tredje og siste år som student ved Politihøgskolen i Stavern

Tekst og foto: Kjell R. Bugge

Værfts-Magazinet har fulgt politistudent Erling Krum fra han startet sin politiutdanning ved Politihøgskolen i Stavern høsten 2010. Etter første året ved grunnleggende politiutdanning i Stavern, har han nå tilbragt ett

år med praktisk opplæring ved en operativ politienhet, før han nå i disse dager tar fatt på den tredje og siste året i sin politiutdanning her ved Fredriksvern verft.

Erling tilbragte året med praktisk politiopplæring ved lensmannskontoret i Rauma. Han beskriver året som lærerikt, hvor det var lagt opp til en opplæring basert på veksling mellom praktisk politiarbeid og undervisning i relevant fag knyttet til utøvelsen av jobben som polititjenestemann. Det ble en del trafikk – og kjøretøy kontroll hvor

lærdom i diverse emner knyttet til denne delen av yrket ble vektlagt. Men det ble også deltagelse i pågripelser og arrestasjoner, samt mye annet som vil komme til nytte i den videre opplæringen og utøvelsen av politiyrket. Krum sier at han trivdes godt på kontoret i Rauma, men at det er kostbart å ta den utdanningen han nå holder på med. Alle utgifter han har hadde ved sitt opphold på Rauma måtte han betale selv, og det var ingen godtgjøring å hente på det arbeidet han deltok i der – alt var en del av utdanningen.

Nå starter Erling Krum på sitt tredje utdanningsår her ved PHS i Stavern, et år som han tror blir meget hektisk med mange fag og et større antall eksamener. Han håper på å få stilling som polititjenestemann i en by, men er ikke fremmed for at det ikke blir slik han ønsker. Uansett så er han innstilt på å arbeide i politiet etter endt utdanning ved PHS, og vi i Værfts-Magazinet ønsker han lykke til med det siste utdanningsåret og kommer tilbake med en reportasje når dette kullet uteksamineres til våren 2013.

Årets flaggtur til Karl Johansvern

Tekst og foto: Erling Halvorsen

Torsdag 20. september var det tid for årets guidetur, beregnet for våre guider, museumsvakter og flaggere. Oppslutningen i år var dessverre noe beskjeden, men de som deltok fikk en minnerik dag på det verftet som overtok skipsbyggingen da Fredriksvern ble nedlagt. Den oppservante leser skjønner jo at turen i år gikk til Karljohansvern. Etter at alle var kommet ombord på bussen holdt vår tidligere leder og primus motor i arkivarbeidet Per Inge Olsen ett innledende foredrag om hvordan prosessen med nedleggingen av Fredriksvern

og opprettelsen av Karljohansvern hadde foregått. Dette har han også beskrevet i ett tidligere nr av Værfts-Magazinet, men her får du en kortversjon: I løpet av de første årene av den norsk – svenske unionen (1814-1905) ble Forsvaret omorganisert. Hæren ble halvert og en rekke offiserer avskjediget. Svenskene ønsket imidlertid å styrke sjøforsvaret. Her kunne man få økt slagkraft ved å utnytte den norske sjøfartskompetansen. Et sterkt sjøforsvar var nødvendig ut fra den geografiske beliggenhet – unionsstaten var jo omgitt av hav

Guider og flaggere med ledsagere på tur til Karljohansvern i Horten.

både i øst og vest. Den første militære sjef som fikk merke den svenske vilje til å omforme Forsvaret var Benoni Aubert. 7. januar 1815 fikk Aubert, som da var oberst og sjef for Ingeniørbrigaden, ordre fra stattholder og feltmarskalk Hans Henrik von Essen om å utarbeide en rapport over Norges festninger og kystbatterier. Aubert konkluderte med at den dansk-norske marines hovedbase i Fredriksvern kunne nedlegges. Hovedårsaken var ikke, slik Aubert skrev i sin rapport, at verftet ikke kunne forsvares fra landsiden. De samme forhold gjorde seg gjeldende for erstatningsbasen – Hortenstangen. Hovedproblemet med Fredriksvern som hovedbase var at havnebassenget var for lite for den orlogsflåte Norge hadde behov for i framtiden. Hortenstangen kunne derimot ta imot «verdens største orlogsskibe». I 1818 ble dette gigantiske byggeprogrammet sendt til Stortinget for budsjettmessig oppfølging med beskjed om at Norge i framtiden skulle ha følgende krigsflåte: – 20 linjeskip – 16 fregatter – 32 brigger – 36 kanonsjalupper – 10 bombesjalupper. Ting tar imidlertid tid også på den tiden og Flåteplanen fra 1818 ble revidert av Marindepartementet i 1828. Antall linjeskip ble redusert til 4. Heller ikke disse ble bygget. I 1833 ble det nedsett en flåtekommisjon som skulle framskaffe en fullstendig oversikt over Marinens tilstand og en plan for rikets framtidige sjøstyrke med tilhørende

budsjett. Dette førte til en ny flåteplan i 1836, som ble et farvel til havgående fartøyer. Hovedkonklusjonen var at Norge hadde behov for en skjærgårdsflåte supplert med dampskip med vekt på hurtighet og bevegelser. Nybygging og modernisering kom for så vidt raskt i gang, men på Horten var det duket for den store marinefalitten i 1841. En akkumulert overskridelse på 188.000 spesidaler av et samlet marinebudsjett på 350.168 spesidaler utløste masseoppsigelse og regjeringskrise. 1100 anleggsarbeidere mistet levebrødet. Kongen måtte flytte marineminister Hans Chr Petersen til Justisdepartementet og utnevne en av Hortenutbyggingens argeste kritikere, kaptein Herman Foss, til ny marineminister i 1845. Overskridelsene ved Horten fortsatte århundret ut og førte til konsekvenser for statsråder og marinesjefer.

Som en kan utlede av denne korte historikken var etableringen av Karljohansvern en svært omdiskutert og problematisk beslutning. Imidlertid 2. oktober 1851 opphørte Fredriksvern som marinenes hovedstasjon. Det hadde da tatt over 30 år å gjennomføre vedtaket.

Med dette som bakteppe møtte vi vår guide Jakob Prytz som var godt forberedt på og gi oss alle den kunnskap han hadde om Karljohansvern. Han kunne ikke unnlate å fortelle om den gruppen som

Guide Jakob Prytz.

hadde i oppdrag å finne nytt område for Marinens hovedverft. Gruppen hadde reist frem og tilbake langs øst og vestsiden av Oslofjorden og hadde kommet til at Friersfjorden var ett utmerket sted for en flåtestasjon. Imidlertid høvde det slik at gruppen ble værende ved ferjeleiet på Langøra i påvente av en kjørepisk som var i gjenglemt på ferga mellom Moss og Horten. Viktig sak. Under denne venteperioden ble det diskutert og fundert i gruppen og det endte med at innstillingen til Kongen løp på at verftet burde bygges her. I 1820 ble så de første spadetakene tatt ved at voller og forskansninger ble bygget. Rester av dette kan sees også i dag. For å beskytte seg mot landsiden ble det gravd en kanal fra indre basseng og ut til fjorden. Den er ca 3 m dyp og 378 m lang, gravd for hånd selvsagt. Her kunne man frakte kanonsjalupper fra opplagringsplassen og rett ut i ytre Oslofjord. Farsotten eller smittesykehuset var den første bygningen som ble satt opp. Spanskesyken som bakteppe. Dessverre så ble dette jevnet ved jorden ved bombing av verftet den 23. feb. 1945. Totalt mistet 350 tyskere livet under dette bomberaidet. Der farsotten (smittesykehuset) var plassert er det i dag parkeringsplass for besøkende til Verftet og Museene. Rett ved siden av dette område finner en ett anker som har tilhørt det største skipet, Kong Sverre, som var bygget her og sto ferdig i 1868, det hadde 700 manns besetning og var på den tid Europas største Orlogsfartøy.

Hovedankeret til Kong Sverre.

De ble til slutt brukt som loghotell før det ble hugget i 1932. I dag er det kun hovedankeret som er igjen. Til høyre for ankeret kan en se litt av forsyningslagrene. På vår videre vandring rundt på om rådet passerer vi Sjømilitære Samfunds staselige bygg. Bygget av sjøoffiserene og ferdigstillet i 1870 etter gaver fra både konger og grever. I dag i full drift av Sjømilitære Samfund. Bygget oppbevarer for øvrig unike portrettbilder.

Vi kommer så til omtrent det høyeste stedet på Hortenstangen, der Horten Gård ligger og som var vertshus for reisende over Oslofjorden. Det er vært og merke seg at Horten by eksisterte ikke på denne tiden. Huset er datert tilbake til 1695 og det er ikke usannsynlig at det var her Aubert med sin kommisjon besluttet at innstillingen om Marinens Hovedbase skulle bli her og ikke ved Friersfjorden. Etter som virksomheten tiltok i området måtte gårdsbestyreren flytte ut og han bygde ett større om mer ærverdig bolig like ved siden av dette. Det står også den dag i dag. Vi beveger oss så videre og kommer til ett av de tre kanonbatteriene som

Horten gamle gård.

skulle forsvare verftet mot sjøsiden. Disse var ferdigstilt i 1870, men var umoderne da de fartøyene de nå skulle beskytte var hurtiggående og lavtflytende, såkalte Monitorbåter. Rett ved kirken, som var ferdigbygget i 1845 og innviet av Kong Karl Johan med familie i 1855, ligger brakken som skulle huse både offiserer og mannskaper. I marineplanen skulle det bygges 16 slike brakker, men det ble bare 4 stk.

De er nå i privat eie og som den gang boliger. Den første brakken sto ferdig i 1829. Det bød på store vanskeligheter å finne fast grunn for disse slik at store deler av byggene er fundamentert på fasiner (Flåtelignende fundamenter i leirgrunn). Da Karl Johan besøkte verftet ved innvielsen av Kirken, bestemte han at Marinens Hovedverft skulle hete Karljohansvern. Vi kommer så til en viktig aktivitet i datidens byggekonstruksjoner, kalkovnene. Her ble det brent ulesket kalk brukt til muringsarbei-

dene. Disse ovnene gikk døgnet rundt i den tiden byggeaktiviteten var stor. De restaureres nå for vise etterkommerne hvordan prosessen foregikk. Like ved disse finner vi en av hangarene som huset flyfabrikken. Det er jo her vår militære luftfart har sin vugge, og historien om premierløytnant Dons bør vel være kjent for de fleste etter som det i år har vært markert 100 års jubileum for militær flyvning i Norge. Vi rakk ikke å besøke Vealøs, eller også kalt Den Norske Løve. Her foregår det organisert omvisning 2-3 ganger i løpet av sommeren og vår guide anbefalte en slik tur. Her har Karljohansvern også sin historie om gjenferd slik Fredriksvern har sin hvite dame. Nå er jo Marinens Hovedverft flyttet til Vestlandet og det med Karljohansvern som med Fredriksvern historien igjen. Men man klarte å bygge 207 skip og 128 fly ved hovedverftet før det ble nedlagt. Fortsatt er det rester av militær virksomhet på verftet og det har fortsatt Kommandant i tjeneste.

Fra bebyggelsen på Karljohansvern.

Kong Karl Johan grunnla og navnga festningsverket i Horten.

Årningen 22. juni

Foto: Kari Krogsbøl Kristoffersen, Erling Halvorsen

1. Ordføreren i Larvik, Rune Høiseth taler i Kommandantboligen.
2. Fylkesmannen i Vestfold, Erling Lae og lederen i FVV Jan-Olav Eriksen på Kanalbrua.
3. Også på kanalbrua, brigader Geir Kjosnes, leder Luftmilitært samfund, brigader, John Hynaas, sjef i Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon og oberst Arne Opprud, sjef Krigsskolen.
4. Forsvarets stabsmusikkorps marsjerer gjennom Staverns gater.
5. Tordenskiold quinder serverer forfriskninger utenfor Kommandantboligen.

Åpningen 22. juni

Noen av gjestene ved 22. juni arrangementet.

Bak fra venstre: Oberst Per Inge Olsen og Inger Johanne Dahl

Midten fra venstre: Tore Andersen, sparebank 1, oberst Rune Gjerald, brigader Geir O. Kjosnes, brigader John Hynaas, oberst Arne Opperud

Foran fra venstre: Banksjef Signe Stenersen, sparebank 1, ordfører Rune Høiseth, leder FVV Jan Olav Eriksen, fylkesmann Erling Lae og Pål Breng, Nasjonale Festningsverk.

Oberst Arne Opperud og leder FVV Jan Olav Eriksen ved åpningen av Kommandersersjantrommet.

Vernede bygninger på Verftet Sjaluppskuret

Tekst og foto : Erling Halvorsen

Nordre langvegg med pultarker på taket. Foto: Kjetil Rolseth

Som tidligere fortalt så var det trusselen fra Sverige mot Danmark/Norge som var begrunnelsen for opprettelsen av Fredriksvern i 1750. Behovet for å få et sjømilitært støttepunkt i Norge med en flåte som kunne oppveie Gøteborgeskadern og samtidig hadde kapasitet til å støtte en eventuell militær offensiv mot Svenskekysten ble aktualisert. Før fløtebyggingen ble i gangsatt ble verftsbygningene oppført og Sjaluppskuret som også er kalt Kanal-skuret var oppført i 1755.

Skuret fikk et valmet tak, som en kan se av bildet, til tross for at den approberte tegningen viser et sadeltak. Mot landsiden skulle det ifølge tegningen være to porter med avrundet overdekning, men bare én ble montert. På taket fikk bygningen 24 kvister, herav 23 med vinduer for å gi lys til spanteloftet. (Brestrup 1976: 208) Antallet kvister er siden redusert til 13, nå bare mot kanalen og i gavlene. Først to år etter at skuret var oppsatt ble loftet

sammenjaget og fastspikret. I 1792 ble halve taket på nordsiden omlagt og åtte vinduer ble omlagt i bly. Så går det nesten 200 år før en finner noen betydelige utbedringer da fordi kraftig råteskader gjorde at bygningsdeler holdt på å skli ut i kanalen. Denne delen ble dermed utbedret med ny såle i betong. Ellers består dekket av pæler. Hovedkonstruksjonen for skuret er bærende bindingsverk, og veggene er panelt bindingsverk. Bygget er et etasje med stort loft. Etasjen er skilt med gammelt bordgulv på bjelkelag. Mot kanalen er det labankdører på hele langveggen. En mener at bygget kan være avledet av spanteloftbygningen på Nyholmen i København fra 1742-43.

I 1985 ble det anskaffet nytt automatisk brannvarslingssystem og i 1994 ble det montert overringsanlegg. Da hadde taket blitt lagt om med ny teglstein.

Spanteloftet mener en har sin originale konstruksjon siden 1757 da det fremgår av arkivaliene at dette ble ferdigstilt. Som en kan se av bildet så er det ikke høyt under taket, så det var nok mange krokrygger for spantearbeidene.

Kanalskurets bruksområde var lagerbygg for flåten spesielt Sjaluppene derav navnet. I 1768 ble det bygget 6 dobbeltsjalupper ved Verftet. Bemanningen på den slik var 24 mann og en bestykning på 6 falkonetter. Av disse 24 var 1 offiser, 1 konstabel, 1 underoffiser og 8 fullbefarne matroser, 1 los og 12 soldater. Sjaluppene hadde 9 par årer og seilføring. I dag brukes kanalskuret til lager, utstilling for bildende kunstnere og i sommersesongen finner en også en kaffe med utsøkte spesialiteter og med unik utsikt over Stavern havn.

Årskontingenten Fredriksvern verfts venner

Fredriksvern verfts venner ble stiftet 31. januar 2002. På stiftelsesmøtet ble årskontingenten satt til kr. 150.- Kontingenten var ment å dekke driftsutgifter for foreningen, samt utgifter til produksjon og utsendelse av foreningens tidsskrift Værfts-Magazinet. Til manges forundring har FVV klart å drifte for denne kontingenten i de 10 årene siden stiftelsesdatoen. Kontingenten har dekket deler av drifts- og administrasjonsutgifter, og vært et betydelig bidrag til at Magazinet har kunnet komme ut med inntil 4 utgivelser i året.

Men nå er også vi innhentet av prisveksten, og på sist årsmøte ble det besluttet å øke kontingenten fra kr. 150.- pr år til kr. 200.- fom driftsåret 2013. Prisøkningen kan synes stor i et jafs, men sett over 10 år, har det ikke holdt tritt med konsumprisindeksen. Så derfor ber styret om forståelse for at vi fra 2013 må sende ut et kontingentkrav på kr. 200.- og håper inderlig at ingen av våre medlemmer takker for seg i FVV grunnet denne noe beskjedne økningen i kontingenten.

Fredriksvern Verfts Venner

Omvisninger i Kommandantboligen

Fredriksvern Verfts Venner har i sommer invitert publikum til to omvisninger i – og orienteringer om – Kommandantboligen. Beklageligvis ble tidspunktene for arrangementene oppgitt å være kl 1900 i Stavernsposten, mens Østlandsposten oppgav tidspunktet til kl 1300. Dette medførte at bare et lite antall interesserte møtte til det første arrangementet. Til det andre arrangementet møtte vel 30 mennesker som nesten er i overkant mange for en slik omvisning.

Den primære hensikten med disse arrangementene er å vise frem hvordan leirens sjef har bodd gjennom tidene. Boligen er med få unntak ikke blitt forandret siden den ble tatt i bruk sent på året 1751. I tillegg benytter guidene også anledningen til å fortelle forskjellige ting fra Verftets rikholdige historie, som en innledning til omvisningen. Bruken av boligen har variert opp gjennom tidene. I de første 150 årene boligen var i bruk, rommet den kontorer for verftssjef og hans adjutant. Den var bolig for hverdag og fest for sjefen og hans familie. Som om ikke det var alt – ett av kamrene i kvisten ble også benyttet som skolestue hvor degnen underviste barna som hørte til på Verftet. I sidefløyene var det kyr, hester, griser og sauer. Etter at marinen forlot Fredriksvern i 1896, valgte Krigsskolen å legge sine sommerøvelser hit – en ordning som varte frem til 1934. I denne tiden var nok ikke boligen i bruk som bopel for noen. I vinterhalvåret var det i hovedsak en vaktmester som hadde tilsynet med leiren, og han bodde ute i Stavern. Fra 1934 og frem til krigsutbruddet i 1940 var det Luftvernregimentet som rådde grunnen med sin skole- og øvingsvirksomhet. I denne perioden ble boligen benyttet som spisesmesse for regimentets befal i sommerhalvåret. Vinterstid var leiren ikke i bruk. Da Forsvaret etablerte seg med helårs drift etter krigens slutt, ble Kommandantboligen tatt i bruk igjen som bopel for leirsjefen.

Boligen gjennomgikk en om-

fattende oppussing i årene 1990 og 1991. Da ble i hovedsak kjøkken, bad og toaletter oppgradert. Malerarbeider og skifte av tapeter ble også utført. Boligen har hatt tre forskjellige oppvarmings-systemer opp gjennom tidene. I den eldste tiden var det store jernovner tilknyttet røykpiper i nesten alle rom. Etter disse kom vannbåren varme med radiatorer. Oljefyren stod i kjelleren under kjøkkenfløyen. I våre dager er radiatorene fjernet og erstattet med elektriske varmeovner og varmekabler. For om mulig å gjenskape noe av det opprinnelige utseende i deler av boligen, har festningsforvalteren nå klart å skaffe to forhåpentligvis tidsriktige jernovner som skal monteres i boligen i nær fremtid.

Etter at Forsvaret nedla virksomheten ved Fredriksvern i 2002, er boligen ikke blitt benyttet som bopel. I dag leies den ut til private arrangementer som bryllup, barnedåp, konfirmasjoner, markering av runde år og lignende.

Venneforeningen planlegger omvisninger og orienteringer i boligen også neste sommer, men vil da legge tidspunktet for arrangementet til dagtid – vi mener at det vil passe bedre for de interesserte.

Red.

Interesserte deltagere ved Kommandantboligen.

Arrestasjonen og deportasjonen av lærerne, 1942

Tekst: Peter L. Nissen

Når samtalen kommer inn på krigen 1940-45, er det ofte enkeltprestasjonene som trekkes fram. Kanskje er det fordi dramatikken her er så sterk, eller fordi personlig mot og heltegjerninger alltid appellerer til oss. De mange andre grupper som stod imot er ufortjent kommet mer i bakgrunnen. En av disse gruppene er de norske lærerne, som i 1942 ble arrestert og deportert til Kirkenes for tvangsarbeid på tyske anlegg, fordi de ikke ville gå med på Quisling regjeringens forsøk på nazifisering av skolen. Historien er aktualisert nå, etter at vi har fått den nye krigstidsmodellen på Fredriksvern Verft, fordi Kadett brakka, som den så ut den gang, med piggrådgerder, vaktårn og bunkerser, faktisk var en av de arenaer der det hele startet. Da historien kan være et insitamant for oss alle til å stå på for det vi tror på, og fordi jeg har erfart at mange faktisk har liten, eller ingen kjennskap til det lærerne måtte gjennomgå, og de holdninger de stod for, kan det være grunn til å rekapitulere noe av det som skjedde.

Fredag den 20 mars 1942 slo myndigheten til. På den dagen ble samtlige norske lærere arrestert. Arrestasjonen ble foretatt samtidig over hele landet, og arrestantene sendt til forskjellige samleestasjoner. For lærere fra Telemark og Vestfold var samlingsstedet Fredriksvern verft, der de ble stuet inn på Kadettbrakka, 103 mann i alt. En av de arresterte lærerne beskriver dette slik.

« I Stavern ble vi samlet fra Telemark og Vestfold, omkring 100 mann. Vi var nokså forskrekket over all denne piggråden. Men leiren var som den skulle den. Ordentlige dobbeltgjerde med piggrådrukker mellom, kraftig beslåtte porter, vakter med geværer med skarpe bajonetter, flomlys fra vaktstua mot brakka. Ja, alt som skulle til for en skikkelig fangeleir»

Bortsett fra enkelte episoder gikk tiden i Stavern uten større dramatik. Det skulle snart bli annerledes. Etter 10 dager gikk ferden til Grini, derfra til

Jørstadmoen, Trondheim, og så med båt til Kirkenes, der de skulle tilbringe nærmere 8 måneder i primitive leire i hardt arbeide på tyske anlegg.

Hva var så årsaken til denne kraftige reaksjonen fra nazimyndighetenes side. Kampen om skolen begynte vel allerede 9. april, og spisset seg da Quisling overtok makten 23. september 1941. Han nølte ikke lenge. 3. februar kom loven om ungdomstjenesten, og den 5. februar kom loven om Norges Lærersamband, som påla « pliktig medlemskap for alle lærere og lærerinner som hører under Kirke- og Undervisningsdepartementet, så vel statskoler som kommunale og private skoler».

Den 6. februar holdt den av Quisling utpekte leder av lærersambandet, regimentsfører Orvar Sæther, en pressekonferanse, der han bl. a. formulerte seg slik.

«Lærerne skal nå forberedes for den store oppgave de har i den nye stat, og Norges Lærersamband er midlet til å oppdra og lede lærernes inn på de veier de må gå, skal de kunne fylle sin samfunnsviktige oppgave i det nye Norge.»

Hansken var kastet. Om kvelden 11. februar samlet lærer organisasjonenes representanter seg til drøfting av den foreliggende situasjon. Deres svar var et svar var et rungende, nei, både til Lærersambandet og til å underskrive den framlagte lojalitetserklæring. I en erklæring utarbeidet under møtet, der hvert ord ble veid på gullvekt, het det kort og godt. «Jeg finner ikke å kunne medvirke til en oppdragelse av Norges ungdom etter de linjer som er satt opp for NSFU's ungdomstjeneste, da dette strider mot min samvittighet.»

Krigserklæringen var gitt. Alle var klar over alvoret i situasjon. En av representantene uttrykte det slik. «Vi er vel alle på det rene med at erklæringen kan bli foranledningen til de alvorligste konsekvenser. Er vi villige til å stå på den uten prutning, selv om

det skulle medføre at 10 mann skulle bli skutt.»

De var villige. Ingen ble skutt. Det ville vakt for stor oppmerksomhet. I stedet skulle de underkues, demoraliseres, og deres motstandsvilje knekkes ved hardt arbeide på tyske anlegg i Nord Norge. De visste ikke da hva de gikk til, men det sier litt om lærernes holdning at kun noen ganske få valgte den minste motstands veg, lærersambandet. Resten valgte å ta de represalier som måtte komme.

Og de kom. Etter kveldsappell, mandag 30. mars på Grini, ble ordre gitt om å pakke, og være klar til avreise neste morgen. Etterretningstjenesten snappet samme kveld opp reisemålet, Jørstadmoen. Dere får det sikkert fint der, sa de. De skulle snart få erfare at ordet fint ikke eksisterte i tysk fangeterminologi. Avreisen foregikk fra Lysaker stasjon. Transporten var som for jødene i Tyskland, i kuvogner, 45 mann i hver vogn, med tilgitrede glugger, og den smale dørsprekken som eneste mulighet for å tre av på naturens vegne. Ingen forpleining på turen.

Transporten var hemmeligholdt, men på alle stasjoner oppover møtte folk fram med hurrarop og pakker. Pakkene kom aldri fram. Men hurraropene nådde fram. Det stimulerte, styrket og varmet, og gjorde fangene innenfor enda mer faste i sin overbevisning. Disse folkene kunne de ikke, og måtte de ikke svike.

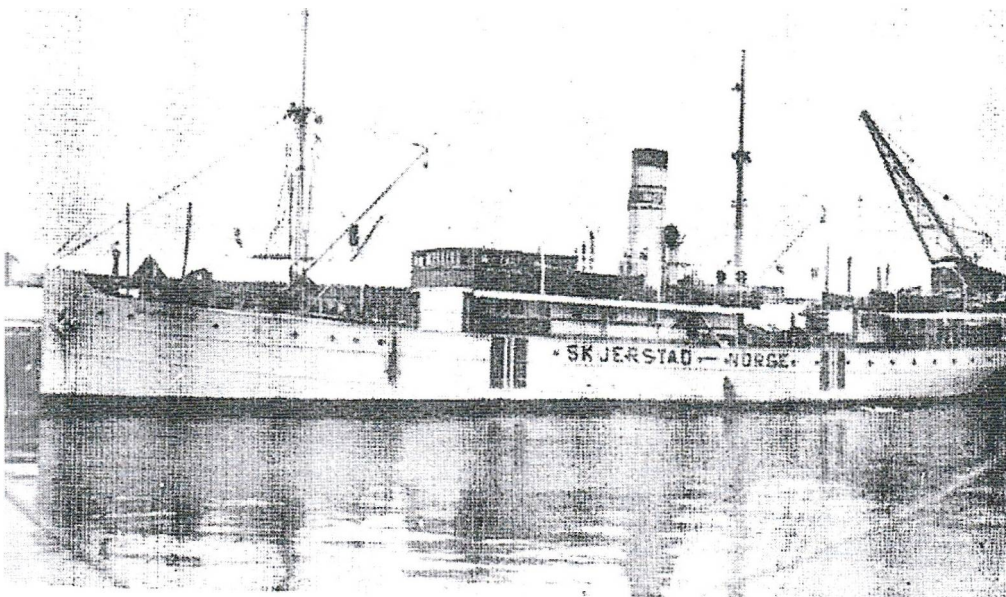
Fåberg var endestasjonen. Dit kom de kl. 0300. Derfra var det marsj, 3 km. til Jørstadmoen i snøsørpe, søle og slaps, med kofferter og ryggsekker, sultne og slitne allerede ved starten. Turen kom for

alltid til å bli stående som et mareritt. Brøl på brøl fra tyske soldater med opplantede bajonetter. Los, los. Slag og stikk i ryggen på dem som ikke hang med.

Kl. 0600 var de framme. Et par stykker besvimte underveis. Innkvarteringen var elendig, brakkene redselsfulle, og maten likedan. Nedbrytingen var begynt. Nå skulle de forvorpne lærerne få føle på kroppen hva det ville si å trosse det tyske stor sinn. De mest utspekulerte metodene ble tatt i bruk. Åling med hendene på ryggen i 30-40 centimeter sørpete snø. Så over på rygg for å bli skikkelig gjennomvåt. Deretter springmarsj, ned på magen, opp, ned på baken, opp igjen, i 1 ½ – 2 timer. Flere falt om, og måtte hjelpes til lege, uten at dette la noen demper på tempoet.

Etter omfattende mishandling og plaging får de langfredag 3. april beskjed om at de om et par dager skulle få en ny sjanse til å melde seg inn i lærersambandet. Nå var kanskje lærerne modne. De tok feil. De ble kalt inn en etter en. Av 789 lærere som ble forelagt skjemaet var det kun 11 som meldte seg inn, 1.4 %. De resterende 778, flere av dem syke og avkreftede, valgte å stå imot vel vitende om at veien videre ville bli minst like vanskelig og tung som den de hittil hadde gått, en manifestering av motstandsvilje, og personlig integritet og styrke, som bare må vekke den dypeste respekt.

Den 12. april gikk ferden videre med tog til Trondheim. Derfra skulle transporten gå med dampskipet Skjerstad til Kirkenes. Skipet var sertifisert for 250 passasjerer. Det gjaldt ikke for fanger. Nå skulle båten fylles med 500, pluss 50 tyske vaktsol-

D/S Skjerstad.

dater og mannskapet. Forholdene var redselsfulle. 160 mann i det nederste lasterommet med vannet suklende rundt føttene. Folk overalt, i ganger, salonger, på banjerdekk og i forpigg. Det er regnet ut at det var 1,4 kvm pr. mann. Forholdene var så ille at NS legen som kom ombord for å undersøke forholdene, til å begynne med kaut og overlegen, etter inspeksjonen telegraferte til Quisling for å få ham til å stoppe båten. Svaret var nei. Båten skulle gå. Også domprost Arne Fjellbu forsøkte å intervenere. Svaret fra Quisling var som ventet. «Den eneste vei til å unngå ytterligere forholdsregler er at de lærere og prester som medvirker i disse farlige statsfiendtlige aksjoner tar fornuften fangen i fedrelandets og sin egen interesse.» Det ble en sjøreise de aldri skulle glemme.

Som et slags Guds forsyn holdt været seg bra på turen. Hadde det blåst opp til storm er det ikke godt å si hvordan det hadde gått, med 250 redningsvester på 500 mann, og fanger ombord som allerede fra starten var sterkt svekket. Kl. 0500 om morgenen den 28. april, etter 13 døgn i sjøen, kom Skjerstad fram til Kirkenes. Der ventet slavearbeid for tyskerne, med tyske vaktmannskaper, og vanlig tysk justis. Los, los. Innkvarteringen var i papptelt og gisne barakker, sanitærforholdene håpløse, og maten elendig. I tillegg kom 147 lærere den 11. mai, med d/s Finnmarken. Til sammen var det nå 636 lærere i Kirkenes, fordelt på Russebrakka, teltleiren og Sandnes, som skulle oppdras til å møte den nye tid.

Oppdragelsen bestod av veiarbeid, lossing og lasting av tyske skip, bæring av melsekker, 60-100kg pr stk, alt under tysk justis. Arbeidstiden var 16-17 timer pr. dag, inkludert marsj fram og tilbake, enkelte steder en halv mil å gå etter en slitsom arbeidsdag. Det lar seg ikke gjøre med noen få ord å beskrive de strabaser og lidelser lærerne måtte gjennom. Heldigvis er mye av dette nedtegnet i boken Kirkenesferda, 1942, skrevet i hovedsak av lærere som var med. Den burde være obligatorisk i ethvert skolebibliotek.

Etter hvert forstod imidlertid også Quisling-regjeringen at lærerne ikke lot seg kue. De slo retrett. Allerede 25. april kom det ut et skriv der det ble slått fast at Norges lærersamband ikke er noen politisk organisasjon, og « at medlemskap for den enkelte lærer ikke på noen måte medfører noen forandring av hans hittilværende tjenesteplikter.»

Orvar Sæther. Foto: Riksarkivet

Til og med Orvar Sæther slo kontra. Nå var lærersambandet bare en papirorganisasjon, til og med uten kontingent.

Lærernes motstand hadde lyktes. Vinteren stod for døren, og det ville utvilsomt koste liv om de fortsatt skulle være i Kirkenes under de elendige forholdene som hersket der. På bakgrunn av de innrømmelser statsmaktene nå hadde kommet med fikk lærerne det råd å skrive under, og tre inn i skolen igjen. Det gjorde de, fremdeles skeptiske, naturlig nok, til nazimyndighetenes plutselige velvilje. Etter dette var det ingen grunn til å holde dem der lenger. Første pulje ble sendt hjem 29. august, det var de mest syke. Neste pulje dro 16. sept. Tro bare ikke at det ble noe slaraffenliv for dem som ble igjen. Det var samme arbeid, samme arbeidstid, samme rutine, bare litt bedre plass på brakka. Etter hvert bedret dog forholdene seg noe. På slutten begynte faktisk også matpakkene å komme. Så, endelig, den 4. nov gikk m.s Moltkefals ut Varanger fjorden med resten av Kirkeneskontingenten, ialt 360 mann ombord. Et ære fullt kapittel norsk historie var skrevet.

En ble igjen. Lærer Olav Hole fra Tjølling, som omkom under lossing av et tysk skip bare en uke etter ankomsten til Kirkenes. I 1946 ble hans kiste tatt opp og ført hjem til Tjølling.

Vi har all grunn til å være stolte av det våre lærere gjorde dengang, da de så klart sa fra at de ikke ville godta at nazistisk ideologi infiltrerte skolene, og påvirket barn og ungdom. Dette skjedde før Stalingrad, før krigen snudde. Ingen visste hvor lenge krigen ville vare, eller hvem som ville vinne. Likevel satte de i gang en aksjon hvis utfall var høyst usikkert, og som de visste, i verste fall, kunne koste dem deres liv. Det var et utrolig modig valg, og et valg som bør stå som et eksempel for alle som skal løfte arven videre etter dem.

Fortjente borgere av dette land har ofte blitt hedret med en plakett på veggen på det hus der de ble født, eller hadde sitt virke. Det var ikke tanken på heder og ære som var styrende for lærernes holdninger den gang. For dem var det en samvittighets sak. Det bør det også være for oss. Det er i år 70 år siden lærerne ble arrestert og deportert til Kirkenes for slavearbeide på tyske anlegg. Så mange minnesmerker er vel ikke reist. Hvorfor ikke markere dette i allefall med en plakett på veggen på det sted der 103 av dem, lærere fra Vestfold og Telemark fikk sin første føling med piggråd og fangenskap, nemlig Kadettbrakka, Fredriksvern verft, Stavern.

Bare så vi ikke glemmer.

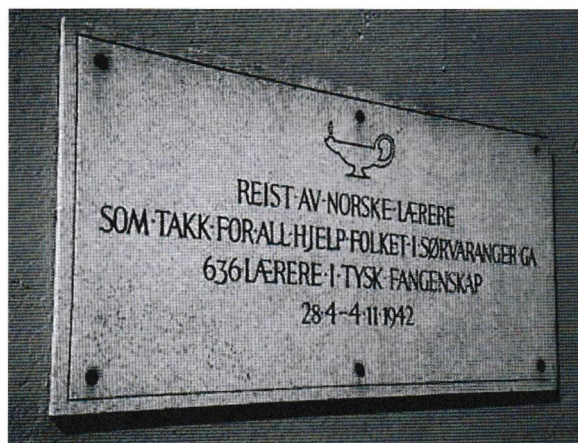

Russebrakka.

P.S.

Etter at lærerne ble frigitt og kapitulasjonen i 1945, ville lærerne som var internerte i Sør-Varanger gi en takk til Sør-Varangers befolkning. Dette gjorde de ved å finansiere et folkebibliotek som ble reist på Kirkenes og gitt som gave til Sør-Varangers befolkning. En minneplate ble satt opp ved avdukingen og står fremdeles på plass på bygningen som i dag huser Frivillighets sentralen i Sør-Varanger kommune.

Red.

Denne gangen fikk vi ikke inn noen forslag til navn på «bildenøtten». Vi presenterer ikke noe nytt bilde denne gangen, men kommer heller tilbake neste gang

Våpenskolen

En skole som kanskje ikke har vært så mye i fokus i Fredriksvern verfts etterkrigshistorie er Våpenskolen. Skyteskolen og befalsskolen tok seg av den operative tjenesten i Luftvernartilleriet, men det teknisk kompliserte materiellet måtte nødvendigvis ettersees og repareres, og det ble behov for å etablere verksteder i Stavern som kunne ta seg av dette. Det var også om å gjøre å få utdannet flere tekniske spesialister til å vedlikeholde kanoner, sikter og elektronisk materiell, ikke bare i Stavern, men i hele Luftvernartilleriet. Våpenskolen ble etablert 4. juni 1949 og skulle ha ansvaret for utdanning av tekniske spesialister til Luftvernartilleriet samt vedlikehold av artillerimateriellet og kjøretøyene i Stavern.

Skolen utførte også større reparasjoner og overhalinger av elektronisk materiell som tilhørte Luftvernartilleriets øvrige avdelinger og utarbeidet tekniske beskrivelser, reparasjons- og vedlikeholdsforskrifter.

Skolen utdannet følgende kategorier personell:

- Kanonteknikere
- Sentralsikteteknikere
- Sjøførmekanikere på MT-kurs
- Sambandsteknikere
- Radarteknikere

Våpenskolen etablerte dessuten følgende verksteder i Stavern:

- Kanonverksted
- Sikteverksted/instrumentverksted
- Radarverksted
- Bilverksted

Utdanningen var hovedsakelig rettet mot 1. linjes

Major Bjørn Ødegård.

*Korter og Hågensli
i arbeid på
Kanonverkstedet
1950-tallet.*

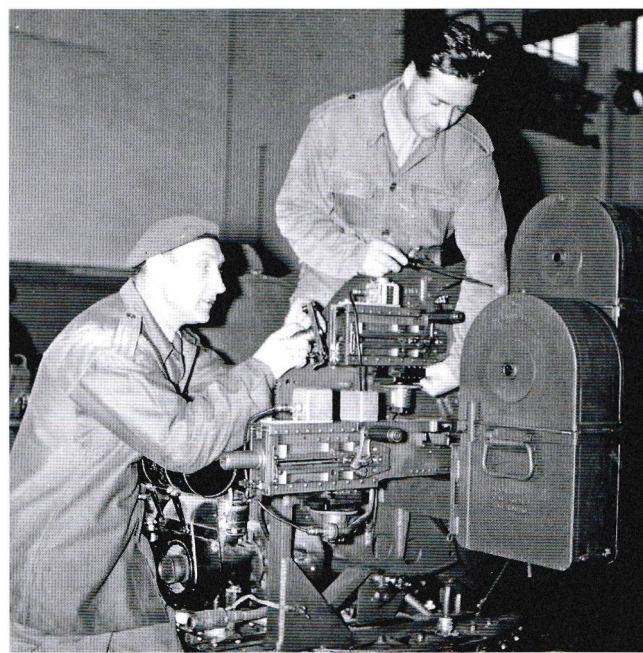
vedlikehold (brukervedlikehold) på kanonene. Disse kursene ble kalt våpenmekanikerkurs hvor elevene var utskrevne soldater som gjerne hadde utdanning og praktisk erfaring i mekaniske fag. På elektronikk-siden gikk utdanningen langt videre og den teoretiske utdanningen her kvalifiserte til å utføre verkstedvedlikehold på de forskjellige radarsettene som fantes i våpenet.

Sjøførmekanikere var en annen kategori som ble utdannet ved Våpenskolen. De skulle først og fremst kjøre trekkvognene og transportere kanoner og annet tungt materiell, men de skulle også vedlikeholde og utføre enkle reparasjoner på sitt kjøretøy.

Den mest avanserte mekaniske utdanningen ved Våpenskolen var kursene for instrumentmekanikere. Denne utdannelsen ble i begynnelsen gitt til de som skulle bli spesialister på det tyske sentralsiktet SS M40. Fra 1953 foregikk utdanningen på Contraves SS F90. Dette nye siktet var basert på elektronikk og utdanningen ble helt annerledes.

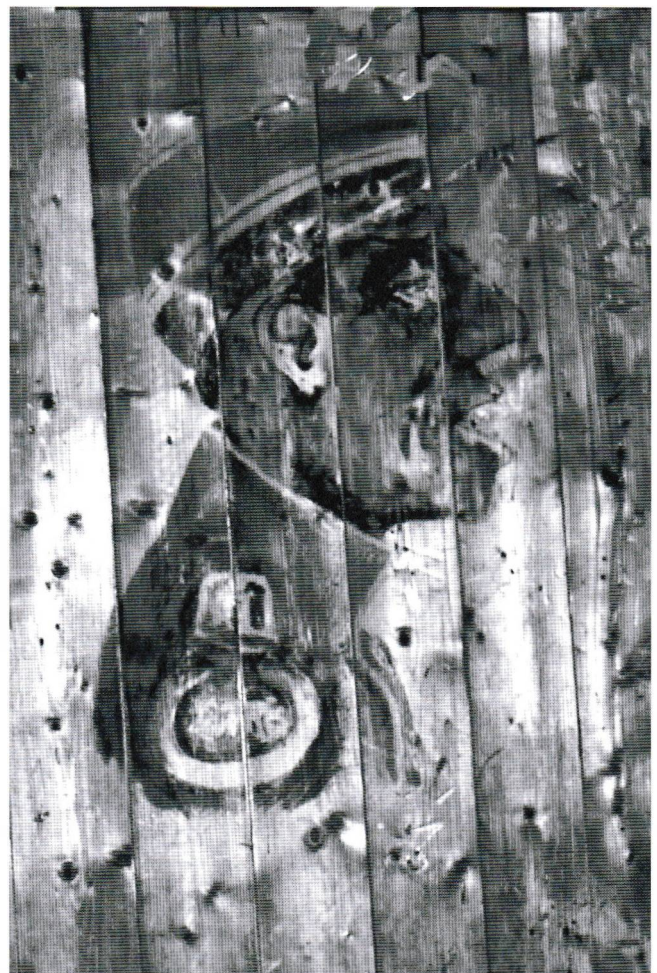
Et navn som man gjerne forbinder med Våpenskolen er Bjørn Ødegård. Han var en av de sentrale personene i gjenoppbyggingen av Luftvernartilleriet etter krigen og var med på å etablere både Skyteskolen og Våpenskolen. Han var sjef for Våpenskolen fra den ble etablert i 1949 til den ble lagt ned 1. februar 1960.

(kilde til denne teksten: Bjørn A. Hanssen)

Kommandersersjantrommet i Kadettbrakka

Tekst: Jahn H. Schipsted – Foto: Krigsskolen/Jahn H. Schipsted

Værfts-Magazinet har nå kommet til person nr. 11 i serien om tegningene i Kommandersersjantrommet. Harald Løken, født i Askim 16.oktober 1906 og døde i desember 1985.

Han tok examen artium i 1925. Han ble tatt opp som aspirant ved Krigsskolen. Han tok eksamen Krigsskolen øverste avd. og ble premierløytnant i 5. Div. Infanteri i 1928. Han tjenestegjorde ved S.Trondhjems I.R.nr.12. I 1929 tok han eksamen i filosofi, samme år var han medarbeider i «Asker og Bærums budstikke». I 1930 tjenestegjorde han ved 2. Div. Infanteri. Siden tjente han Hæren og Forsvaret i nesten femti år til han gikk av ved oppnådd aldersgrense. Han tok en glimrende eksamen ved Den Militære Høyskole og tjenestegjorde i en rekke betydningsfulle stillinger. Under krigen i 1940 var han stabssjef ved 6. Distriktskommando (Nord-Norge). Han ble arrestert 24.2.42 og ovf. Grini (fangenr. 1628). Han ble deretter overført til Akershus 2.3.42, videre ble han ovf. til Kristiansand for videre ovf. til Tyskland. Ved ankomst Tyskland ble han ovf. Til Schokken med (fangenr. 102) og deretter til Grune, Schildberg og videre

til Luckenwalde frem til freden i 1945. I årene etter krigen var han bataljonssjef ved Tysklandsbrigaden, sjef for Hærens stabsskole, avdelingsjef og stabssjef både i Hærens Overkommando som i Forsvarstaben. I 1958 ble han utnevnt til generalmajor og fra 1963 til 1966 var han sjef for Distriktskommando Sørlandet. I 1966 ble han generalløytnant og sjef for Hæren.

Etter aldersgrensen var Harald Løken generalsekretær i Norges Forsvarsforening fra til 1978. Han var også president i Krigsdeltagerforbundet, ordfører i Oslo Militære Samfunds representantskap. Fra 1941 og helt til året han døde bygget han opp landets beredskapstjeneste i Norges Bank, noe som har dannet grunnlag for all annen bankberedskap her i landet.

Han er tildelt kommandør av St. Olavs Orden og verneidrettsmedaljen.

Han var også æresmedlem i Krigsdeltagerforbundet.

Kilder:

Wikipedia • De militære embetsmenn 1929 • Griniboken • Norges Militære Embetsmenn 1929

50 års jubileum for LBA Skull 1 1961/62

Tekst: Otto Westvang Foto: Astrid Westvang og Otto Westvang

TEMPORA MUTANTUR, NOS ET MUTAMUR IN ILLIS (TIDENE SKIFTER, OG VI MED DEM)

Første rekke fra venstre:

Per F Hjelkrem,
Jan Erik Wraal,
Erik Allerup, Kjell Alstad-
heim, Knut Ellingsen.

Andre rekke:

J Otto Westvang,
Per Sønnervik, Anders Aarbu,
Ola Kvaale, Jon E Halvorsen,
Jan Arne Arnesen.

Tredje rekke:

Arild Sæther, Thore Hunsrød,
Finn Aanerud, delvis skjult
Truls Bølstad, Bjørn Viken,
Odd Harald Johannessen,
Gunnar Johansen.

Elevene fra kull 1 vil få takke alle lokalt involverte i Stavern for innsatsen og hjelpen ifm feiringen av vårt 50 års jubileum – 22/23 aug 2012.

Innkvarteringen i leiren var grei, guidingen i Staven og Minnehallen var bra, festmiddagen på Hotell Wasiljøff var god og værgudene var vennlig stemt.

Rekke 1 fra venstre:

Gerda Hjelkrem, Bjørg Wraal,
Astrid Westvang, Anita Aarbu,
fru Kvaale og fru Arnesen

Rekke 2 fra venstre:

Ann M. Bølstad, fru Aanerud,
Bjørn Allerup og fru Halvorsen

Velg lokalbanken – når tillit er viktig!

Vi har kompetente medarbeidere på bank, finansiering, forsikring, plassering og eiendomsmegling både for privat- og næringslivskunder.

En passe stor bank med:

Lokale beslutninger – høy kompetanse – god lokalkunnskap – raske tilbakemeldinger.

Skal du kjøpe eller selge bolig?

Kom innom til en uforbindtlig prat med våre eiendomsmeglere og med våre autoriserte finansielle rådgivere om finansiering/mellomfinansiering.

Velkommen til SpareBank 1 i Stavern og Larvik!

Tlf. 02480 www.s1bv.no

Når tillit er viktig!